

ӨӨРЕДИЛГЕ БОЛГАШ КИЖИЗДИЛГЕ

Чаржып турар совхозтарның аныяктары

СЭП Танды райкому болгаш чер-чере партия органиациялары коммунисттерни баа ууртукчу активтер өөредилгени органиацияларын сөөлүгү уеде азын экижиктерин СЭП райкомунун чокта эртен пленумунга илгекте шыаган райком секретары эш Хирдин-оол демдегелген. 1967—1968 өөредилге чыгында районга 22 аге политшколалар, марксизм-ленинизмни үндөзүнүн өөрениринин 10 школалары, 17 теоретиктер семинарлар болгаш коммунисттер күш-ажылдын 7 школалары ачылган турган. Оон ийин 390 кижик кижик школаларга, техникумларга болгаш азын өөредилге черлеринде бот-өөредилге-биле өөренип турган. Өөредилгенин бүтү хемчере-ринге 705 коммунисттер кирип турган, ол болза районун партия органиацияларынн сөөлүгүнн 94 хуузу болуу. Чер-чере ачылган турган 97 пропагандистеринин 62-ин коммунисттер турган. Бүтү школалар болгаш семинарлар өөредилге чыгына колдунда чедикширинин дооскан.

«Межегей» совхозтун хой фермаларына, «Элегес» совхозтун Чал-Кекиге аге политшколалар (пропагандистер эштер Дардаш, Кизеке), «Революциянын чалбымын» колхозта марксизм-ленинизмни үндөзүнүн өөренир школа (пропагандист эш Кононенко), Балгазын, Чедер школаларында теоретиктер семинарлар (ууртукчулар эштер Тырышкина болгаш Протасова) кичээлдерин бектик ийди-теоретиктер деннеде эртерип тургузган.

Азын хой коммунисттер ийди талаш-биле аскен болгаш хойнун ажилына илгекшир кижиктер турган. Партия органиациялары чон ортузунга масс-политиктер ажилды эки тургускан чер бурзунда ажил-хемчере база эки чоруп турган. Оон чижээге дуржулга стандартында, «Межегей» совхозта, «Коммунизмни херелде» колхозта партия комитеттери, Чедерде, Балгазында ортумак школаларга партия органиацияларын кирип болуу.

Ууртукчу ажилдакчыларын болгаш тускай эртемни-лерин ажилды чон мурунуга лекцияларын номчуруу, илгек-келерин кылдыр, бекселдерин эртерип илгекшээр. «Тинделге» совхозтун директору эш Сапелкин, дуржулга стандартында, «Межегей» совхозтун хой фермаларына, «Элегес» совхозтун Чал-Кекиге аге политшколалар (пропагандистер эштер Дардаш, Кизеке), «Революциянын чалбымын» колхозта марксизм-ленинизмни үндөзүнүн өөренир школа (пропагандист эш Кононенко), Балгазын, Чедер школаларында теоретиктер семинарлар (ууртукчулар эштер Тырышкина болгаш Протасова) кичээлдерин бектик ийди-теоретиктер деннеде эртерип тургузган.

Чамлык фермаларда, бригадаларда масс-политиктер ажил четпес чоруп турган. Чижээ, «Революциянын чалбымын» колхозтун Марачека фермаларында, «Россия» совхозтун Каскал салбырында, № 585 кучуп чоруп механикостат-тынган колоннада политмассалык ажил куду деннеде тургустунган.

Култура-чырымышкын адабын черлери ажил-чорудула-зын илгекширтеринин бирги чартык чылда кылдынтан чүүлдер-биле көргүзүп болуу. Бот-тинимтер уран чүүлдун 145 концерттери, 45 массалык хемчере, 50 ажилды дымта-лаа кечээлери эртен. Иччала-даа култура-чырымышкын адабын черлерин ажилы ам-даа экижиктери негеттинин турар.

Школаларда өөредилге-кижи-чечини белектеринин бүтү-ле хемчере-рин алыр негет турар. Ийди турбуже, «Торгалы» совхозтун малчынары сизген кезилде-кижи чоруп ойтат кирген.

«Ызыл туу» колхозтун баштаар чери сизгендерин алыр негет хандыргалыгына сизген ойтат кирген. Ийди турбуже, «Торгалы» совхозтун малчынары сизген кезилде-кижи чоруп ойтат кирген.

Биринчи-Хемчик районун «Барлык» болгаш «Шекпэр» совхозтар аразында социалист чарыштыг. Ленинни комсомолдун 50 чыл өлүгү ажилды белектерин ужура-жыр дөш ол ийи совхозтун комсомолчу аныяктары бот-боттарынын аразында база чарыштыг. Оон канчаар күш-сезинин турарын байдалын чоктаа чаа комсомол райкомунун бирозунга чугалажып көргөн. Ийи совхозтун комсомол комитеттеринин секретары Татяна Сарылар биле Куулар Оттук-оол комсомолчуларын болгаш аныяктарын чартык чылда чедип алган ажилын дымта илгекшээр. Бай-Тайга район Совединин канитат тууд болгаш аныяктары Александр Ооржак, О. Успун-Далгы, Кок-мыс Монгуш («Шекпэр» совхозта), Жуков Чыртат-оол («Барлык» совхозта) олар 100 баш хойдан 95—100 хураганын ач, хой бурзунда 2 к-дан өрт дүктү кыргып алганнар.

«Барлык» совхозтун Бижик-тин-Хаяда коммунисттер куш-ажылды аныяктар фермалар чартык чылда бектик көргүзүп-дери чедип ап, районга тилгекшир болуп, фермалар аразында илгекшир чоруп Кызыл туугу бижик-биле тууду турарлар. Аныяктар фермалар 6 айда ийитин-биле бир инектен 1016 кг сүтү саап алган болгаш сүт саалдыгы эртен чылга деннеде 37 хуу өстүргөн. Аныяк саанчылар Монгуш Чодураа, Зоя Сарылар, Сара Сааа («Барлык»), Тамара Монгуш («Шекпэр») бир саар инектен-не чартык чылда 1100—1200 кг чедир сүтү саап ап, тилгекшир болганнар.

Ийи совхозтун аныяктарынын аразында социалист чарыштыг чартык чылда түп-түл-биле алган көргө, «Барлык» совхозтун аныяктары комсомол ажилды чедип алган. Аныяктарын илгекшир ажилын түп-түл-биле «Барлык» совхоз чартык чылда күрүнеге өрт саар планын 113 хуу, дүктү—108 хуу, сүтү—120 хууга куусеткен, районга тилгекшир болуп, партия райкомунун болгаш райкуускомун колхоз-совхозтар аразында илгекшир чоруп Кызыл туугу чаалап алган. «Шекпэр» совхоз чартык чылда сүт саар планын база куусеткен.

Совхозтарнын аныяктары ам чугаа кампания сизген кезилде-кижи массалык-биле кирипкен. Сизген кезилде-кижи «Барлык» совхозта 10, «Шекпэр» совхозта 8 аныяктар эвендары ажилды-биле Шекпэрдин аныяктары барыкчыларын мурун турган. Сөөлү хуннеге чедир «Шекпэр» совхоз сизген 76 тонайа кескен болза, «Барлык» чүгүл 50 тонайа кескен. Ийитин-биле сизген кезилде-кижи хой совхозта чончуг оожум темпиктер чоруп турган.

Совхозтарнын аныяк болдар, кыстары ажил-инжидин ажилда боттарынын достуг шактары хөдүл, сөзүн кылдыр эртерип турарлар. Эң илангыя «Шекпэр» совхозтун аныяктары районга болган уран чүүл көргүдөйгө, аныяктар сөлдүг биги чери алган. Аныяктар боттарынын кучу-биле совхозтар төптеринде бөдүн хемчере-рин стадионун бо чылым тууду алган. Хостуг шактарында орта ойнап, бот-боттары чалажып, баскетбол, футболга, волейболга маршалдарын уругу-чу эртерип келгенер.

Ийи совхозтун аныяктары ийитин-биле боттарында алган хөдүлгө-биле хуннеде тууралар. Аныяктар фермалар 6 айда ийитин-биле бир инектен 1016 кг сүтү саап алган болгаш сүт саалдыгы эртен чылга деннеде 37 хуу өстүргөн. Аныяк саанчылар Монгуш Чодураа, Зоя Сарылар, Сара Сааа («Барлык»), Тамара Монгуш («Шекпэр») бир саар инектен-не чартык чылда 1100—1200 кг чедир сүтү саап ап, тилгекшир болганнар.

Ийи совхозтун аныяктарынын аразында социалист чарыштыг чартык чылда түп-түл-биле алган көргө, «Барлык» совхозтун аныяктары комсомол ажилды чедип алган. Аныяктарын илгекшир ажилын түп-түл-биле «Барлык» совхоз чартык чылда күрүнеге өрт саар планын 113 хуу, дүктү—108 хуу, сүтү—120 хууга куусеткен, районга тилгекшир болуп, партия райкомунун болгаш райкуускомун колхоз-совхозтар аразында илгекшир чоруп Кызыл туугу чаалап алган. «Шекпэр» совхоз чартык чылда сүт саар планын база куусеткен.

Хун айтырыгы—сизген белектели

Өвүрүч район Совединин сессиялар болуп эркен. Районун ажил-агыяларында мал чечинин белектелини чоруп турар байдалын дугайында айтырыгы сессия чугалажыпкан. Ол талаш-биле илгекшир районун көдө ажил-агыя эр-гелелерин негетинин эш Семис-оол кылган.

Сизген кезилде болган ону болуп, сарааттан алыр «Ком-мунизмче орук» колхозта дээр чоруп турган. Ол артында сизген ийитинде үнүп эки. Тестар санында 10 центнерден куу эсес сизген ажаал ап болуу арта мына бар. Ам бо хун-нерде ук колхозтун 170 ажил кижик мал чечинин белектели-де ачылган, чылда херет-дээр сизген 18 хуузу белек-теп алган.

Иччала-даа районда мал чечинин белектели чончуг оожум чоруп турган деп сессия демдегелген. Сизген кезил ажилымын планы чүгө 11 хуу куусеттинген. Социалист хуннеде ажаал ап бурзунда 10 центнер сизген ажаал алыр турган, ам чүгө 5 центнери келип ап турган. Ол чорук ажил-агыялар ууртукчуларын харысалгазын улам бедиктеп, малга четчир

чечини белектели чончуг оожум чоруп турган деп сессия демдегелген. Сизген кезил ажилымын планы чүгө 11 хуу куусеттинген. Социалист хуннеде ажаал ап бурзунда 10 центнер сизген ажаал алыр турган, ам чүгө 5 центнери келип ап турган. Ол чорук ажил-агыялар ууртукчуларын харысалгазын улам бедиктеп, малга четчир

Хүлээлгем куусеттинген

Эртен кыжын кадарган хойларынын таарыштыр одарла-лып, немелде чечер берип, суггарылганы үсепин турганым-биле хойлар кышты чур ашкан. Мээк доданында 400 ажил баш бөдүн болгаш харты нарын дүктүг хойлар бар. Олар шунту ийи дугар солдот турар аныяк хойлар чур.

Ондакшыт март 1-ден апрель 1-ге чедир түптүзүм. Чүс хойга онаштыр 90 хураган, хой бурзунда 3.1 кг дүк алыр дээр күлүзүлгенин 93 хураган, 3.6 кг дүк алыр куусеттинген. Чокта чаа эртен республика Наадымына мындыг түп-түл-дери умурашкан мен.

Колхозчу баштаар черинге, оон туснай эртемнигеринге мээк, мындыг хомушалык бар. Хой малдын шынарын экинжидер, продуктунун бедикер талашы-биле тодаргай аныч чорут-тунмай турар. Чун санында бонитировка дугайын чугалажып турган-даа, ону херек кырында чорутпай, бөдүн болгаш нарын дүктүг хойларыну хомуштур тургузар чорук уламчыла-шышкан. Оларны бектип аныч-агыя класстарга үсөз.

Бир эвес бүтү доданынары уксат, он-чүзүн айы-биле үзөр болза, оларны ажаал, кадарары бисе улам эки болуу. Чангыс ай малга ажаалда, азырал база чангыс ай болуу. Бир эвес шондарын хомуштур бээр болза, наадымны барым-даалар боор. Бо айтырыгы чылдып турбайн, шуут холга алза чөгүрү деп саналдыг мен.

Колхозчу баштаар черинге, оон туснай эртемнигеринге мээк, мындыг хомушалык бар. Хой малдын шынарын экинжидер, продуктунун бедикер талашы-биле тодаргай аныч чорут-тунмай турар. Чун санында бонитировка дугайын чугалажып турган-даа, ону херек кырында чорутпай, бөдүн болгаш нарын дүктүг хойларыну хомуштур тургузар чорук уламчыла-шышкан. Оларны бектип аныч-агыя класстарга үсөз.

Бир эвес бүтү доданынары уксат, он-чүзүн айы-биле үзөр болза, оларны ажаал, кадарары бисе улам эки болуу. Чангыс ай малга ажаалда, азырал база чангыс ай болуу. Бир эвес шондарын хомуштур бээр болза, наадымны барым-даалар боор. Бо айтырыгы чылдып турбайн, шуут холга алза чөгүрү деп саналдыг мен.

СЕТКИЛГЕ ӨӨРҮНЧҮГ

Кижилерин кадын камта-лар херекке бараан болуу эң-не бузунг профессор, Миничма Айыш-ооловна Балган бичилдирин-не ажи бот-буртун кууш чорган. 1963 чылда Кызылдын медицина ун-иверситетин дооскан. Оон күнүн боттанган. Ам өвүрүч район эртемнигеринде сестра. Ол онааш-кан ажилында ач сеткилде, азыр кижилерге сизген чова-чал, дөзлөк. Эмнедеге чонч амендин турар азыр улус оон кымылмай чоруп, толгетип аажы-чанын микат чугалажыр. «Детский сестра М. А. Балган дүе, хунне-даа азыр улусу уругу хайгааран

даны база чорудуп турар. Өөреникчилерге «Күш-култура болгаш оон кижинин калдык-шымында ужу-дуулаа» колхозчуларга «Азыр-шөөр салгылашкын дугайында» лекцияларын номчан.

Миничма Айыш-ооловна Балган Хандагайты көдө Совединин депутаты. Ол округ-тун конгукчуларын ажил-амыларын союуруган чоруп турар. Сонгукчулар мурунуга 6 катан өтүдүн берген. Чонгай кирген чыгыларын күсөдир дөш-бөдүнүр-дө хемчере-рин ап келген. Хандагайты ортумак

школазынын коллектив чырык-биле хандыларына дуу-лажырын депутаттан дилээн. Ол айтырыгын куускомга кам уула тургускан. Түп-түл-чедикширин болган. Эртен өөреникчилер чылда школа чырык-биле хандырткан. Хамалыларын дилгел, билдир-ишкенинне оон канча-и-лг болуп, киж бурзунда бот-туну арга-сүзүн берип турар. Аныяк ажи бисе сеткил-де, төлөп чоруп-биле чон-нун хундүкелди чаалап алган.

М. ОРУСПАЙ.

школазынын коллектив чырык-биле хандыларына дуу-лажырын депутаттан дилээн. Ол айтырыгын куускомга кам уула тургускан. Түп-түл-чедикширин болган. Эртен өөреникчилер чылда школа чырык-биле хандырткан. Хамалыларын дилгел, билдир-ишкенинне оон канча-и-лг болуп, киж бурзунда бот-туну арга-сүзүн берип турар. Аныяк ажи бисе сеткил-де, төлөп чоруп-биле чон-нун хундүкелди чаалап алган.

М. ОРУСПАЙ.

ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЕР БИСКЕ ДУЗАЛАЗЫН

Бин-Хем районун «Ызыл талашын» колхозунун Зарбек чунгасту хой ажилды. Ийде 30 ажил муу баш хой 80 хире коданырга үстүгөн. Деишкер дегем: Сугу-Хем, Улуг-Хем, Биче Сайырлар баштары, Зарбек бажы дөш чүк-буржже мран чоруткан. Оларын иштинде он хире коданта сугну оорутуп чедир.

Колхоз хой ажилында эвеш эвес орулганы ап тура-рын билдир бис. Ийди турбуже, мал ажилын тускай эртем-нигерин биске чугуур дүм-чедир бис турары хомушунг, Бичин чунгаста ветеринария ажилдакчыны Василий Теркин-ни ап көрөшкөн. Хойлар азыр берген таарылтаа ол бот-тун эвеш, агай хойларын канитат азыртыган өлгөнн тола-ратпас, акт бекти орта тургус-пас. Эм аймаан малчынарга таралып бербес.

Хойжу бригадалар төптерин төртүгү эртен соонда деиш-кенинне, ботун арыталаас. Чыл буржже ажилды черлере төртүгү эртерип турарын чаш хураганнарын азыр-амычкы таарыгы турарын ийи база бир чылдагыны ына деп боттар мен.

Эш Теркин малчынарга мы-ла-кайла баргала: «Менде эм чок, ботун барып чедип ал-дар, ботгон хойну шипин то-даратпайн, чүгө бажы дески-н».

Ажил-агыя болгаш үзөтүр бүтүрүлгө, амырал ханды-ларына черлеринде бар чед-пестерин илгектеп чагаа, бил-дир-ишкенин болгаш хама-тыларын хуула айтырыгына-рын талашы-биле хомуштарын партия, совет органдары, ал-бан органдарына черлеринге, хой-инити органдарына кир-ип турар. Чедпестерин чыл-дазыр талашы-биле чонун са-нал-оонам анализтеп көр, ча-гаа, билдир-ишкенинни өй-шанаа сайгарай айтырыгы-ге сөөлүгү уеде улуг кичээл-генин угулажып турар апарган.

М. ОРУСПАЙ.

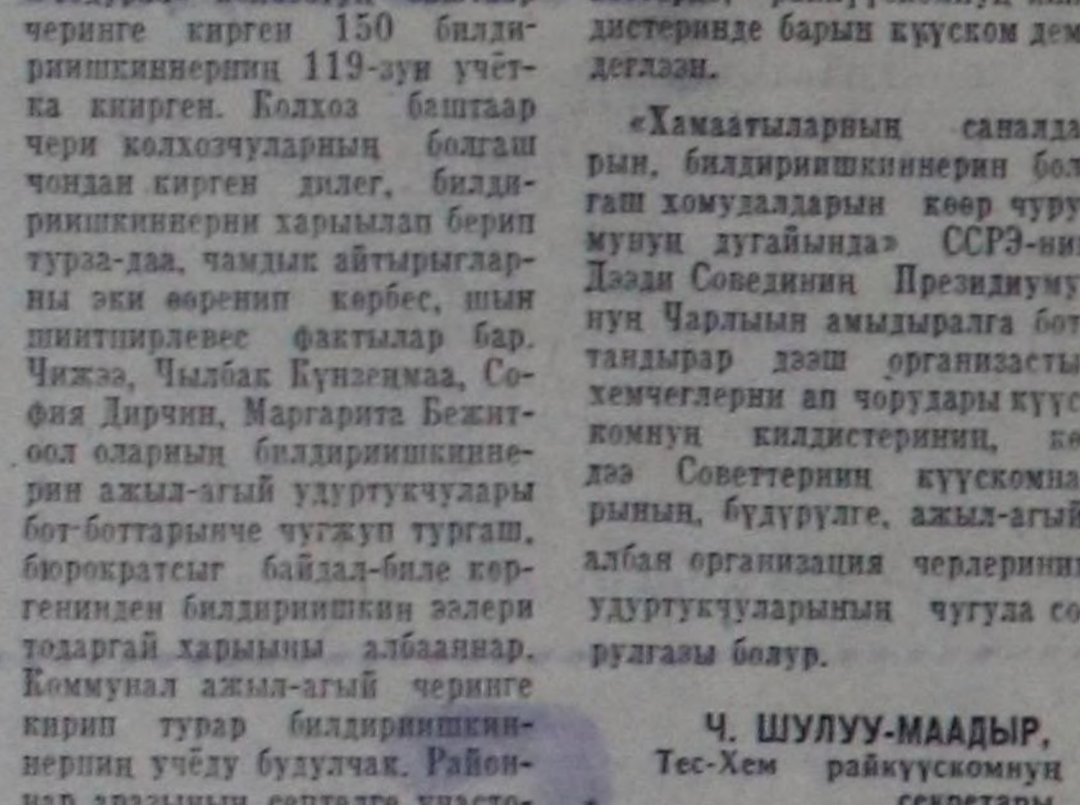
Ажил-агыя болгаш үзөтүр бүтүрүлгө, амырал ханды-ларына черлеринде бар чед-пестерин илгектеп чагаа, бил-дир-ишкенин болгаш хама-тыларын хуула айтырыгына-рын талашы-биле хомуштарын партия, совет органдары, ал-бан органдарына черлеринге, хой-инити органдарына кир-ип турар. Чедпестерин чыл-дазыр талашы-биле чонун са-нал-оонам анализтеп көр, ча-гаа, билдир-ишкенинни өй-шанаа сайгарай айтырыгы-ге сөөлүгү уеде улуг кичээл-генин угулажып турар апарган.

Куранын эки олар-Бечкер-линг дегем чылдаа Тес-Хем районун «Чодураа» колхозу-нун хоочун малчыны Оон Са-рыш-ооловну Болат-оолдун ко-даны чалап чылдыр.

Болат-оолдун хойларын ка-дары чорупуу. А. АНАЙ-ООЛДҮН ФОТОЗУ.

Ч. ШУЛУУ-МААДЫР, Тес-Хем райкуускомун секретары.

ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДАРЫНЫ БЕДИК ДЕННЕЛЧЕ

В. П. Ленинни төртүтүг-түгүндө бээр 100 чыл болу-рунга алдар болдурган соци-алист чарыш Советтерини организас-массалыг ажилын сайыраңгайжырында, ажил-агыя, култура тургузушкуну-на сорулгаларын шипитер-лөөрин оларын ролон кө-дүргөн.

Республиканын чер-чер Со-веттеринге ийитин-биле 2772 депутаттар сонгустунган. Олар-нын хой кези сонгукчуларын-биле ужуражып, өтүдүн бе-рип туралар. Сонгукчуларын-нын мурунгу депутаттарын өтүтүп болурун Тес-Хем, Эр-зин районнамын Советтери ач тургускан.

Советтерин ажилына уугу-ролду оон сессиялары ой-наар. Иччалаа куусекчи ко-митеттер ажил-агыя, култура тургузушкуну чугула ай-тырыктарын боттарынын сес-сияларына тургузуп турар. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Каз-Хем район Советтеринин сессия-ларына ийитинин малын баш санын өстүрүп турарын дугайында айтырыктарын, колхоз ажил-агыя бугуру-түгүндө болгаш ону улам ийи көдүрер хемчере-рин дугайында айтырыктарын чугалажып көргөн. А Чөөн-Хемчик, Бин-Хем, Каз-Хем, Тес-Хем, Эрзин район Совет-теринин сессияларына шко-лаларда өөредилге-кижи-лдерин ажилды, өзү оор

салгалды кижилеринге хой-инитин ролун дугайында айтырыктарын тургузуп тур-ган.

Республиканын чер-чер Со-веттеринде 588 доктаамал ко-миссиялар тургустунган, олар-нын составында бүтү депутат-тарын 76,7 хуузу сонгукта. Танды, Каз-Хем, Улуг-Хем ра-йоннамын Советтеринде ко-миссияларын ажилы сөөлүгү уеде көсүзү-биле ажил-агыя. Илангыя колхоз ажил-агыя, калды камгалалы болгаш улус өөредилгенин талашы-биле комиссияларын ажилы илгек-шир турар.

Чер-чер Советтеринин уугу-тукчу ажилдакчылары-биле чамлык ажилдар база чорут-туган. Көдө Советтеринин куускомнарын дугайында, секретарлары-биле үш хонук-тун семинарын эртерген. «Бе-дө болгаш суур Советтеринин ажилын экинжидер дугайында» СЭП ТК-нын доктаамал, «Ке-дө болгаш суур Советтеринин кол эртелеринин болгаш ху-дэлгелеринин дугайында» ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Чарлымын бол-гаш өскө-дө Советтер ажи-лыга хамарышкан айтырыг-лары семинарын кижикчи-леринге таныштырган.

Советтерин организас-мас-салыг ажилдарында четпестер ам-даа бар. Чамлык черлере сонгукчуларын чыгыларында, сандаларына үсөтүп кылды, оларын амыралга боттан-ды-рып турарын харагаларын тур-гар. Чонун амырал ханды-рыгына, ботуус байлаан камгалалы, техниканы ажил-лап, кадалган турарын дугайында чугула айтырыктарын сессияларга чугалажып көрбөй турар. Бин-Хем, То-жу, Бай-Тайга район Советте-ринин сессияларына депутат-тарын 66—67 хуузу олу-гуу чоруп турар. Чамлык доктаамал комиссиялар (үзөтүр, туугу, транспорт болгаш харылаа, салгы, ийитини чеченелгени-нин, амырал хандырыгы-ны) Советтерин ажилына ам-даа кошкан кирип турар-лар.

Сессияларга тургускан ай-тырыктарын чугалажырында

чамлык Советтерин депутат-тары илгекшир киришпей келген. Бай-Тайга район Со-вединин канитат тууд болгаш чаагайжылыга айтырыктарын чугалажып VIII сессияларга 9 санал бергендер чүгө чангыс кижилер район Советинин депутаттар болган. Ол мышка-Эрзин район Советинин ийити билгит школаларына өөрел-ге-кижи-ингилгел ажилдарын экинжидер дугайында айтырыг чугалажып сессияларга санал бергендер чүгө Советтин чангыс-даа депутаты санал бербөй болган анда чүгө ча-латкан активтер сандалаанар. Хуулап ап турар шипитерлер-ин куусекчи чедип алы-рында, ону өй-шанаа куусе-

дикчилерге чедирерге чан-дык райсоветтер эвеш кичээл-генин салып турар. Танды район Советинин сессияларга өзүп оор салгалды экинжиде-ринге хой-инитин ролон кө-дүргөн дугайында айтырыг чугалажып. Анда хуулап ал-ган шипитерин доктаамал кезеңде хой-инити органи-зацияларын бо чугула херек-ке кылды чорудар ажилын дугайында тодаргай хемчере-рин айтпашан.

Организас-массалыг ажил-ларда бар четпестерин чыл-да талашында ол ажилды экинжидер талашы-биле то-даргай хемчере-рин ап, док-таамал комиссияларын, хой-инитин органиацияларын-нын, депутаттарын ажилын планын болурун чедип ап, ону боттардын талашы-биле практиктер хемчере-рин алыр жузурат. Советтерин бүтү-ле органиастыг ажил-ларга ажилды чонун комму-нист дугаа, курушун бол-гаш күш-ажылдын салгалы-чү-румун, социалист ийити чуртталгалыг нормаларын илангыс салгыларын кижик-челеринге уугу илгек болурун чедип алыр чугула сорулга болуу.

М. КОШАРОВ.

Тыва АССР-ин Дээди Со-ветинин Президиумунун ор-ганизация эрелгечини.

